

УДК[378.14:741/744] (09) "19"

Т. В. Паньок

**ОКРЕМІ НОТАТКИ З ЛИСТУВАННЯ А. М. КОМАШКИ ЩОДО
РЕОРГАНІЗАЦІЇ ХАРКІВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО
ТЕХНІКУМУ В ІНСТИТУТ**

© Паньок Т. В., 2015
<http://orcid.org/0000-0003-4026-4724>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33344>

На основі маловідомих архівних документів аналізується реорганізація навчального процесу в Харківському художньому інституті наприкінці 20-х років ХХ століття. Наголошується на реформаторському характері цього періоду, перебудові вищої художньої освіти, спрямованої на поєднання в ній педагогічного і виробничого напрямків, посиленні політизації навчального процесу. У зв'язку з тим, що суспільство потребувало фахівців з вищою освітою в галузі художньо-педагогічної діяльності, у провідних художніх закладах України були відкриті педагогічні факультети — у Київському інституті пластичних мистецтв 1925 року, в Одеському художньому політехнікумі — 1925-го. Висувається гіпотеза щодо відкриття педагогічного відділення при Харківському художньому технікумі, яке згодом реорганізували в інститут. Уперше вводяться до наукового обігу невідомі документи про роль А.М. Комашки в цьому процесі.

Ключові слова: *вища художньо-педагогічна освіта, історія педагогіки, А. Комашко, Харківський художній інститут, реформа 20-х років.*

Панек Т. В. Отдельные заметки по переписке А. Комашки о реорганизации Харьковского художественного техникума в институт.

На основе малоизвестных архивных документов анализируется реорганизация учебного процесса в Харьковском художественном институте в конце 20-х годов ХХ века. Делается акцент на реформаторском характере этого периода, перестройке высшего художественного образования, нацеленного на сближение в нем педагогической и производственной направленностей, усилении политизации учебного процесса. В связи с тем что общество нуждалось в специалистах с высшим образованием в области художественно-педагогической деятельности, в ведущих художественных заведениях Украины были открыты педагогические факультеты — в Киевском институте пластических искусств в 1925 году, в Одесском художественном политехникуме — в 1925-м. Выдвигается гипотеза относительно открытия педагогического отделения при Харьковском художественном техникуме, которое впоследствии реорганизовали в институт. Впервые вводятся в научный оборот неизвестные документы о роли А. Комашки в этом процессе.

Ключевые слова: высшее художественно-педагогическое образование, история педагогики, А. М. Комашко, Харьковский художественный институт, реформа 20-х годов.

Panyok T. Some notes of A. Komashko's correspondence about reorganization of the Kharkov art technical school to institute.

Analysis of internal and external factors of higher art-pedagogical education of 1920 shows the most ideological and theoretical tensions between the main areas of arts education, when the problem of forming institutions on the theory of art-pedagogical education clearly delineated. Despite critical and reformist character of the 20s, restructuring of higher art education directed to the formation of the pedagogical direction, unification with the production and strengthening of the politicization of the educational process. An interesting phenomenon in Ukraine were categorically denying of the old and pretentious attempts of creation new of multi-purpose art systems, where the teacher's skill level was denoted as psycho-pedagogical level as propagandists level of forming new social and communist ideologies. Through socio-political events in Ukraine there was lack of necessary specialists with higher education in the branch of art-educational activities. Around middle of 20's leading art institutions in Ukraine (Kiev Institute of Plastic Arts (1925), Odessa Art Polytechnic (1925)) were discovered pedagogical faculties. At that time the new methodology of art education in Ukraine largely formed: Rector of Odessa Polytechnic Institute, Doctor of Philology, Professor B. Varneke, Rector of the Kiev Art Institute, Professor J. Wrona, Rector of the Kharkov Polytechnic Institute M. Burachek and A. Komashko.

Based on archival documents brings forward the hypothesis about opening Pedagogical Department at Kharkiv Art College, which was later transformed to the Institute. For the first time there were introduced to the scientific circulation unknown papers about the role of A. Komashko in reorganization of the Kharkov Art College to Institute.

Key words: higher artistic and pedagogical education, history of pedagogy, A.M. Komashko, Kharkov Art Institute, the reform of the 20-ies.

Вступ. Актуальність і доцільність теми дослідження обумовлена неоднозначністю процесів, які відбувалися в українському художньо-освітньому просторі протягом ХХ століття. Аналіз внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку вищої художньо-педагогічної освіти 1920-х років показує найбільше ідейно-теоретичного напруження між головними напрямками мистецької освіти, коли виразно окреслилася проблема формування інституцій із питань теорії художньо-педагогічної освіти. Проте жодна з нових мистецькоосвітніх теорій в Україні не набрала тієї рушійної сили, як,

наприклад, маніфест школи Баугауза в Німеччині, що ширився по всій Європі. Цікавим явищем в Україні стали безапеляційні заперечення старого і пафосні спроби творення нових універсальних художніх систем, де майстерність викладача була позначена як рівнем психолого-педагогічним, так і мистецтвом пропагандиста нових соціально-комуністичних ідеологій. Нову методологію художньої освіти в Україні значною мірою формували: ректор одеського політехнікуму, доктор філології, професор Б. Варнеке, ректор Київського художнього інституту професор І. Врона, український науковець і художник К. Гомолач, М. Бойчук, ректори Харківського політехнікуму та інституту М. Бурачек та А. Комашка.

Метою статті є на основі аналізу маловідомих і зовсім невідомих архівних документів висвітлити роль ректора Харківського художнього технікуму А. Комашки в реорганізації закладу в інститут.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Протягом останніх десятиліть географія вивчення художнього життя в Україні територіально розширилася. Вчені починають досліджувати не лише традиційні художні центри, такі як Київ, Харків, Одеса, Львів (О. Гладун, О. Ковальчук, В. Немцова, А. Півненко, Л. Савицька, Р. Шмагало), а й регіони, як, приміром, Миколаїв, Херсон, Івано-Франківськ, Дніпропетровськ (Н. Сапак, О. Світлична, О. Семчишин-Гузнер, І. Чмелик). У цих працях на широкому історико-мистецькому матеріалі, в поєднанні з аналізом конкретних подій художнього життя та творів образотворчого мистецтва, показано регіональні особливості мистецького процесу, простежено еволюцію мистецьких подій, визначено їхню специфіку, подано узагальнювальні факти та біографічні відомості про художників. Але, разом з тим, слід завважити, що в них зовсім відсутні відомості, які б торкалися методики роботи того чи іншого навчального закладу, звітів наукової частини, педагогічних принципів художників тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 20-х роках будівництво національної педагогічної школи здійснювалося на підвалинах української культури й мистецтва, які активно долучалися до навчально-виховного процесу педагогічних закладів усіх рівнів. Спеціальна інструкція Наркомосу України приписувала підняти рівень викладання образотворчого мистецтва щодо вивчення народного мистецтва як невід'ємної складової національної культури [1, с. 121]. При визначенні завдань, змісту, форм та методів естетичної

підготовки майбутніх учителів «ставилося питання про необхідність ознайомлення з теорією і практикою естетичного виховання кожного вчителя... якщо він бажає «йти в ногу із сучасною педагогічною наукою» [1, с. 121]. Проте на шляху грандіозних перспектив постали певні труднощі, а саме відсутність відповідно підготовлених науково-педагогічних кадрів. Тому урядовими рішеннями в Україні відкриваються три вищі провідні художні вузи: Київській інститут пластичних мистецтв, Харківський та Одеський художній технікуми, де окрім спеціальних факультетів згодом з'являються факультети художньо-педагогічні для підготовки «педагогів, художників-енциклопедистів, що змогли би забезпечити співпрацю різних мистецтв...» [2, с. 65].

З часом змінюється і концепція діяльності художніх вищих навчальних закладів. Якщо до 20-х років ХХ століття їхнє завдання обмежувалося поширенням освіти серед населення й підвищенням його культурного рівня, то зі встановленням радянської влади в Україні художні заклади почали втілювати в життя образотворчими засобами ідеологію нової соціалістичної держави. Уряд стимулює і прискорює процес зближення мистецтва з виробництвом і допомагає його проникненню в побут. Саме на початку 20-х років головною ознакою розвитку вищої освіти, у тому числі й художньої, стає професійна спрямованість, що базувалася головним чином на принципах професійної школи і була пов'язана з виробництвом.

Приблизно із середини 20-х років у зв'язку з черговою реорганізацією вищої освіти у трьох провідних художніх закладах України – Київському інституті пластичних мистецтв (1925), Одеському художньому політехнікумі (1925), Харківському художньому технікумі були відкриті педагогічні факультети. З архівних документів довідуємося, що в 1926–1927 роках була спроба реорганізувати Харківський художній технікум у політехнікум, що невдовзі дало можливість поставити питання про відкриття педагогічного відділення при малярському факультеті. Отже, 5 червня 1926 року на засіданні комітету Харківського художнього технікуму під головуванням ректора М. Бурачека пунктом 4 було затверджено утворення педагогічного відділення, «що улаштовується як особистий відділ; спеціалізація по самій педагогіці починається з 2-го курсу і ведеться протягом 2, 3 та 4-го курсу. Комітет рахує, що педагогічний відділ може бути відкритий з жовтня 1926 року, причому студенти змогли б за їхнім бажанням перейти з 2-го курсу скульптурної,

графічної, станкової, декоративної та театральньо-декораційної майстерень, немає певності, що до цього терміну буде вироблений навчальний план та можуть бути запрошені спеціалісти-викладачі нового відділу. Тому Комітет більш правдиво вважає установити, що педагогічний відділ почне роботу з майбутнього навчального року. Таким чином на розробку навчального плану та програми, а також і на другі підготовчі роботи буде в запасі цілий рік» (Тут і далі стиль і орфографію документів збережено. — *Т. П.*).[5, арк. 17-17 зв.]. Як впливає з цієї ухвали, педагогічне відділення мало відкритися з 1 вересня 1927 року.

У протоколі № 15 від 27.03.27 року другим пунктом значиться: «голова П.[педагогічного - ? – *Т. П.*] К.[омітету – *Т. П.*] т. Жуков інформує про попередні постанови Комітету...щодо улаштування при ХХТ Педагогічного відділу... Справа перебуває в стадії початкової проробки. На сьогоднішнє засідання, як матеріал, маємо учбовий план педагог.[огічного. – *Т. П.*] фак.[ультету – *Т. П.*] Одеськ.[ого – *Т. П.*] Худ.[ожнього – *Т. П.*] Політехн.[ікуму. – *Т. П.*]... Педагогічний відділ мусить підготовлювати масового робітника – педагога – художника для старших груп семирічки. Спеціалізація починається з III-го курсу і проводиться на протязі двох курсів III-го і IV-го. В учбовому плані мусить бути відведена достатня кількість годин як для відповідних теоретичних дисциплін, так і для рисунку, малярства і ліплення, аби студент міг продовжувати й свою художню підготовку.

Для підготовки педагогів у галузі образотворчих мистецтв для профкіл художньо-промислових і інших спеціальностей утворити V додатковий курс для тих, що скінчають Технікум по тій або іншій майстерні й побажають до своєї кваліфікації художника-станковіста або художника-графіка і т. і. одержати додаткову кваліфікацію викладача образотворчих мистецтв у профшколах.

Скласти докладну записку і орієнтовний кошторис для подання до Методкому Головпрофосвіти з таким розрахунком, щоб утворити педагогічний відділ і V педагогічний курс з майбутнього бюджетового року» [9, арк. 117].

Згідно з листуванням Методкому з Харківським художнім технікумом з питання постановки навчальної роботи в технікумі, навчальною частиною був складений план для художньо-педагогічного відділу малярського факультету на чотири роки. Нажаль, рік на документі не вказано, відомо лише дату

погодження — 2 жовтня, проте план підписаний новим ректором А. Комашко. Тож цілком імовірно, що до Методкому він потрапив у межах 1927–1928 навчального року. Згідно з архівними документами, з 16.06.1927 року М. Бурачек покинув посаду ректора Харківського художнього технікуму, а на його місце був призначений А. Комашка[4, арк. 1].

Відповідно до навчального плану, курс лекцій на педагогічному відділенні утворював три блоки: дисципліни загального значення, дисципліни, що обслуговують фах, та фахові дисципліни, які, у свою чергу, мали педагогічний і художній цикли.

До педагогічного циклу входили такі дисципліни: анатомія і фізіологія дитини, основи педології та психології, історія педагогіки, система радянської освіти, педагогіка, методика викладання образотворчих мистецтв, методи політосвітроботи, шкільна гігієна, праця в майстернях, художньо-педагогічний практикум.

Художній цикл становили такі предмети, як: формально-аналітичні елементи образотворчого мистецтва (рисунок, колір, обсяг, простір), рисунок, малярство, ліпка, креслення, композиція.

До дисциплін, що обслуговують фах, належали: нарисна геометрія, технологія художньо-педагогічних матеріалів, історія образотворчого мистецтва, історія українського образотворчого мистецтва, соціологія мистецтва [7, арк. 7-7 зв.].

Виходячи з документів, найімовірніше, що відкриття педагогічного факультету призначалося на 1 вересня 1929 року. У доповідній записці від 28 червня 1929 року до Харківського виконавчого комітету заступник народного комісару освіти УСРР Приходько пише: «...при реорганізації технікуму в інститут... на наступний рік 29/30 передбачено відкрити два факультети – поліграфічний і педагогічний...» [8, арк. 22].

В іншому документі від 11 вересня 1929 року А. Комашка (1927–1932) звітував до Упрофосу: «Художній інститут сповіщає, що вільних посад на художньо-педагогічному відділенні немає...» [6, арк. 170].

З доповіді А. Комашки про роботу закладу та перспективи розвитку довідуємося: «...Маю сумніви, чи встигне НКО перевести реорганізацію Художніх Вузів, і зокрема ХХТ в цьому році (21.06.1929 р. – *Т.П.*). Певний проект опрацьовується, з якого видно, що ХХТ перетворюється на Художньо-

Технічний Інститут з факультетами: поліграфічним, театральньо-декоративним та художньо-педагогічним. Архітектурний факультет мусить бути перейти до Будівельного інституту...» [4, арк. 20]. Тож педагогічне відділення в Харківському художньому інституті могло існувати в межах 1929–1934 рр. — до чергової реорганізації вищої освіти.

У суспільстві гостро бракувало необхідних фахівців з вищою освітою в галузі художньо-педагогічної діяльності. Так, в одній із доповідей А. Комашки читаємо: «...Із історії заснування ХХТ видно, що у колишньому губерніальному місті Харкові була лише середня так звана Художня школа, яка до 1912 року була приватною Рисувальною школою і як взяти на увагу те що у колишньому Харкові майже не було Художніх музеїв, не було художніх об'єднань, виставок (за деякими випадками) то стане зрозумілим що радянська художня освіта у Харкові починається на пустопорожньому місці. Таким чином тих художніх традиції, що мають на Україні Київ та Одеса – Харків зовсім не має, і перш за все, він менш ніж Київ і Одеса має художнього активу, з якого можна набрати педагогічні сили... Як видно зі статистики – є педагоги без вищої освіти – не було б жалко, як би це були викладачі з робітників, селян, із чітким радянським світоглядом, але таких ми ще не маємо... бо наші Вузи не мають в достатній мірі кваліфікованого педперсоналу, його немає на ринкові... Питання про утворення окремих кафедр для підготовки професури по художній освіти, ХХТ, вкупі з КХІ і ОХТ, мусить підтримуватися перед НКО... (в Київському художньому інституті і в Одеському художньому технікумі вже на цей час існували художньо-педагогічні відділи.—Т.П.)»[4, арк. 48–49, 55].

Саме А. Комашці належала ініціатива створення в Харкові повноцінного художнього інституту з педагогічним спрямуванням. Ретельне вивчення архівних документів дає можливість простежити наміри А. Комашки щодо реорганізації технікуму в інститут.

Наводимо текст плану роботи правління ХХТ на 1928/29 навчальний рік, в якому чітко простежуються організаційні та методичні напрямки роботи, з якими знайомить ректор А. Комашка педагогічний колектив «1. ...вже другий рік, як Наркоматом освіти т. Скрипником дана директива про перетворення ХХТ на Інститут, яке питання пройшло й ухвалу колегії НКО в травні місяці цього року, а також і вважаючи на те що це не буде лише зміна назви, а пере утворення Вуза по суті, яке буде торкатися цільової установки (художньо-

ідеологічний або художньо-індустріальний, технічний ухил) складу педагогічних сил, бюджету, помешкання і т. і., а Упрофосом по цей час в цьому напрямкові справа зовсім непорушна (залишається «Status Quo»)… добиватися перед Наркомосом, зокрема т. Скрипником розв’язання цієї головної для ХХТ проблеми (листопад, грудень 1928 р.).

2. Надати завдання навчальній частині та факультетам ВНУЗа в межах бюджету цього року – приступити до застосування допоміжних учбових установ:

- а) кабінет соціально-економічних дисциплін та історії мистецтв;
- б) кабінет (музей) студентських робіт;
- в) кабінет будівельного мистецтва;
- г) лабораторію …технології художніх матеріалів;
- д) лабораторію фотографії;
- е) планове поповнення бібліотеки (листопад, грудень, січень).

3. Удосконалити проробку матеріалів щодо утворення при ХХІ поліграфічного факультету, який подати до ВРНГ (Вища Рада Народного Господарства. – *Т.П.*), а також більш уважно слідкувати за питаннями, які розв’язуються в НКО(Народний комісаріат освіти. – *Т.П.*) та ВРНГ про архітектурні факультети, с захистом позиції, яку ХХТ намітив у цьому році – зміцнення архітектурного факультету в Харкові (листопад грудень).

4. Закріпити інститут методичних нарад, які скликати наприкінці триместрів (із початку учбового року...). Методичні наради як по питанням із фахових дисциплін, так і із теоретичних. На цих нарадах ставити доповіді всіх керуючих професорів та викладачів, з притягненням уваги так педскладу, як і студентства (грудень, травень, липень).

5. Провести компанію серед студентських організацій (осередок к. с. м., академічні секції виконбюро) про прикріплення активних студентів до предметових комісій... (листопад).

6. Надати завдання учбовій частині аби всі учбові програми та робітничі плани – учбові завдання – кожного професора та викладача були в надрукованому вигляді розповсюджені по клясам курсів.

Також зобов’язати кожного керівника з художніх фахових дисциплін так на малярському, скульптурному факультетах як і на архітектурному – організувати вітрини зразків – репродукцій, діаграм і т. ін. (листопад – січень).

7. Підсилити учбову частину технічним робітником або удосконалити переведення курсу з учбової дисципліни, однаково суворо ставлячись так до педагогічного складу, так і студентства. Розробити матеріал по переводам цього року з курсу на курс – і оголосити його з метою впливу на підсилення учбової роботи студентів (листопад, грудень).

8. Вжити заходів так перед НКО, так і перед профспілчанській лінії і ВРНГ про своєчасне надання практикантських місць нашим студентам (особливо малювального факультету). Виділити по цій справі окремих представників від педагогічного складу і студентських організацій (початок другого семестру).

9. Провести через кваліфікаційну комісію при НКО – кваліфікацію педагогічного складу ... (листопад).

10. Провести за дозволом НКО реконструкцію керівничого складу ВУЗу – утворення посади завідуючого архітектурного факультету – він же завідувач учбовою частиною, утворити посади помічника ректора по адміністративно-господарчій частині, а ректору надати завідування малювальним факультетом з педагогічною роботою на останньому (листопад).

11. Провести переобрання голів предметових комісій, заслухати звіт по їх роботі за звітний період... (листопад).

12. Простежити за виконанням роботи дипломників через періодичні звіти керівників. Цілком виконати в цьому році директиви НКО в цій справі – не допускати перебільшення строків.

13. В середині учбового року перевірити стипендіальні справи під кутом зору академічної успішності стипендіатів...

14. Два рази провести звіт Правління на загальні зборах ХХТ.

15. Організувати справу зв'язку з пресою, спілками, підприємствами і т. п., користуючись виставками ВУЗу, практикою студентів і т. д. По зв'язку із пресою виділити кореспондентів.

Методичні питання

1. Правління й на далі тримається тої головної установки, що у радянському художньому ВУЗі немає переваги фахових дисциплін над теоретичними... Наші фахівці повинні бути всебічно освіченими: культурними громадськими робітниками, озброєними марксо-ленінською свідомістю.

2. Визнаючи, що взагалі методичні питання і в нашому ВУЗі не пророблюються з належною увагою з боку деякої частини педагогічного складу, а розробка цих питань з наукового... боку по суті ще й не розпочиналось, - роботу предметових комісій прямувати під цим кутом зору.

Всі питання програмового характеру передивитись керуючись директивами НКО за останній мент... приймаючи на увагу ту компанію, яка проводилась і в пресі по цім питанням.

3. Опрацьовувати питання з таких дисциплін: а) «Композиція» на малярському і скульптурному факультетах і «Проектування» на архітектурному. Програми так з фахового боку як і теоретичного;

б) з дисциплін «обсяг» і «колір»;

в) Поставити питання про програми навчання на 1-ому курсі – про введення до нього вищезазначених дисциплін;

г) слідкувати, вивчати колективний метод навчання з фахових дисциплін.

4. Всебічно поглиблювати переведення комбінованого методу навчання з теоретичних дисциплін, відходячи від лекційного викладання.

5. Перевірку обліку знань студентів з теоретичних дисциплін провадити лише за активними методами – ухваленим методичною нарадою нашого ВУЗа скасовуючи заочтну систему.

У всю височінь перед ХХТ стоїть проблема українізації – цілком провести директиви НКО ... методи щодо поглиблення українізації»[4, арк. 14 – 16 зв.].

Слід наголосити, що з приходом А. Комашки на посаду ректора ХХТ у структурі закладу відбуваються певні зміни, а саме: на малярському відділенні скасовують станкову і фрескову майстерні, що було зумовлено новою роллю художника в суспільстві. Тепер художник своєю творчістю повинен був утверджувати нову ідеологію, бути «творцем і організатором в образотворчому мистецтві, який би міг бути через мистецтво пропагандистом ідей жовтневої Революції, марксо-ленінського світогляду...» [4, арк. 53].

З 1928–1929 років у Харківському художньому технікумі провадяться перевірки, зумовлені критичною статтею про навчальний заклад у місцевій газеті «Комсомолец України». Правління ХХТ і студентська організація подали наркомові освіти М. Скрипнику всі необхідні документи, що спростовували закиди, викладені у статті. У травні 1929 року за сприяння

М. Скрипника колегія Народного комісаріату освіти, виходячи з політико-культурних міркувань, ухвалила реорганізувати Харківський художній технікум у інститут. ВНКО розглядали кілька варіантів стосовно того, який саме інститут відкрити на базі ХХТ — художньо-педагогічний чи художньо-поліграфічний з цільовими установками (художньо-ідеологічними чи художньо-індустріальними або ж з упровадженням більш технічного напрямку) [4, арк. 8, 14].

Зрештою, вирішили залишити художнє спрямування навчального закладу й назвати його Інститутом просторових мистецтв [4, арк. 3].

Так у 1929/30 навчальному році Харківський художній технікум офіційно стає Харківським інститутом просторових мистецтв. Організація навчального процесу в ці часи характеризувалася чіткістю планування, що цілковито відповідало новим програмам, де більшість теоретичних дисциплін були просякнуті марксистсько-ленінською ідеологією, а художні стилі трактувалися як продукт класової ідеології. Увесь педагогічний склад повинен був пройти кваліфікаційну комісію при НКО і підтвердити свої знання. Була проведена реорганізація навчальної роботи – ліквідовані майстерні, натомість введено колективне викладання педагогів за курсами [4, арк. 58].

Отже, як бачимо з наведеного документа, А. Комашка радив викладачам опрацювати питання з таких дисциплін, як «Композиція», «Проектування», «Обсяг» та «Колір» і ввести їх до навчання на 1-му курсі. На основі матеріалів I Всесоюзної конференції з образотворчого мистецтва був запроваджений колективний метод навчання з фахових дисциплін та метод комбінований – з теоретичних дисциплін, які скасовували до введення викладання шляхом читання курсу лекцій. Метод копіювання зазнав серйозної критики. Нововведеннями були скасування залікової системи і застосування методу обліку знань студентів з теоретичних дисциплін. Практичні роботи переважно оцінювалися через метод «студентських виставок» [4, арк. 16–26].

Велику увагу приділяли питанням українізації. Так, А. Комашка зазначав, що «окремим серйозним питанням у художніх вузах УСРР, зокрема і в ХХТ – стоїть питання з будівництвом національної радянської культури. А звідси акцент на використання українських художніх сил на педагогічній роботі... Головні наші труднощі – це незадоволення значної частини студентства невеликою кваліфікацією більшої частини педагогів-українців...» [4, арк. 39].

Починаючи з 1929 року Харківський інститут просторових мистецтв випускає чітко заплановану кількість художників-живописців та графіків (30 чоловік, а з наступного 1929/30 – 65 чоловік). Випуск 1929 року був найвдалішим за чисельністю студентів та якістю дипломних робіт [3, с. 109; 4, арк. 17].

Саме у 20-х роках була застосована й апробована багаторівнева підготовка фахівців, щовпливала й на якість освіти. Наприклад, у Харківському художньому інституті існували одразу інститут, художня профшкола і курси художньої профшколи [4, арк. 9]. Ця обставина мала як свої позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, позитивні результати давало застосування міжпредметних зв'язків, наслідування вимог трьох закладів, поступове опанування необхідними художніми навичками, що визначало високий фаховий рівень. З другого боку, бракувало необхідної кількості лабораторій для занять, різних навчальних приладь. Як зазначав А. Комашка, головним, що перешкоджало розвитку інституту, було те, що «у будинкові розрахованому на 250 чол., по цей час вчиться 700 чол. (ХХТ – 400 чол., худ. профшкола – 200 чол. і худ. курси профшколи 100 чол.)... Обмеженість Вуз'а педагогічними силами... Криза на ринкові педагогів з мистецьких теоретичних дисциплін ... велика обмеженість штатних посад педагогів у ВУЗ'і, залежність від бюджету, особливо на Архітектурному факультеті...»[4, арк. 9].

Результати проведеного дослідження дають підстави констатувати, що вся перебудова художньо-педагогічної освіти 20-х років полягала в педагогізації теоретичного блоку дисциплін і посиленні політизації навчального процесу. Професори, викладачі, мистецтвознавці переймалися якістю підготовки художньо-педагогічних кадрів і були переконані, що у сфері підготовки фахівців із художніх профілів необхідно зробити розмежування їхніх цільових завдань. Саме в цей час відбувався закономірний процес зміни естетичної, ідеологічної та педагогічної парадигм державного спрямування всередині художньо-педагогічної освіти. На зміну революційному романтизму та культу виробництва приходить чітка класична триступенева навчальна система, яка складалася із початкової (робітфак), середньої (художньо-промислова профшкола) та вищої художньої освіти (інститут).

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, ретроспективне вивчення теоретичних засад та досвіду становлення

художніх процесів 20-х років ХХ століття показує їх важливе науково-практичне значення для формування художньо-педагогічної освіти в Україні. З кінця 20-х років художньо-педагогічному напрямку намагалися надати масового характеру шляхом потужної пропаганди. Нова методика викладання мистецтва пролетаріату розглядалася не з позиції художньої майстерності, а як важіль діалектичного матеріалізму, що сприятиме утворенню нового комуністичного світогляду. У процесі дослідження з'ясовано, що художньо-педагогічна парадигма є частиною моделі певної освітньої системи, а її зміст не був сталою величиною і варіювався в різні історичні епохи залежно від провідних орієнтирів чи потреб суспільства, рівня розвитку науки, соціально-економічного, культурного розвитку країни, а також від того, якими були на той час філософсько-педагогічні погляди на особистість у її культурно-освітньому просторі. Кожен такий період у межах історико-соціальних процесів виробляв та вдосконалював властиві і притаманні лише йому форми й методи передачі накопиченого досвіду, роблячи в такий спосіб свій внесок до художньо-педагогічного процесу.

Література

1. Мельничук С. Діяльність народного комісаріату освіти України з реалізації завдань естетичної підготовки та естетичного виховання майбутніх учителів / С. Мельничук, А. Рацул // Історико-педагогічний альманах. — 2012. — №. 2. — С. 121—124.
2. Шмит Ф. Художественно-педагогические факультеты / Ф. Шмит // Путь просвещения. — Х., 1923. — № 7—8. — С. 56—71.
3. Ювілейний альбом «Наші ректори: випробування і перемоги (1921–2016) / автор-упоряд. В. Ю. Гальченко. — Х. : ХДАДМ, 2014. — 312 с. : іл.
4. Харківський художній технікум / Національна Бібліотека України імені В. Вернадського, ф. 217, оп. 1, од. зб. 19. – арк. 1 – 58.
5. Протоколи засідань та виписи з протоколів засідань комітету Харківського художнього інституту (б. технікуму) про відкриття педагогічного відділу, прийому студентів, про їх матеріальний стан та листування з інститутом з цих питань / Центральний державний архів вищих органів влади та управління (ЦДАВОУ) України, ф-166, оп. 6, од. зб. 5773, арк. 17.

6. Листування з Харківським художнім інститутом про призначення, звільнення, переміщення по службі професорів, викладачів та адміністративно-технічних працівників інституту / ЦДАВОУ України, ф-166, оп. 6, од. зб. 5774, арк. 170.

7. Листування з Харківським художнім інститутом з питання постановки учбової роботи в технікумі / ЦДАВОУ України, ф-166, оп. 6, од. зб. 5778, арк. 7-7 зв.

8. Листування з Харківським художнім інститутом (б. технікумом) про забезпечення студентів помешканням та асигнування коштів на капітальний ремонт будинку інституту / ЦДАВОУ України, ф-166, оп. 6, од. зб. 5780, арк. 22.

9. Протоколи, виписи з протоколів, акти та листування з Харківським художнім технікумом про обслідування його роботи / ЦДАВОУ України, ф-166, оп. 6, од. зб. 11009, арк. 117.